

Leeskring bibliotheek Rumst – 10 september 2012

De Engelenmaker

Stefan Brijs

Amsterdam: Atlas, 2005. (33^e druk, april 2012) 428 p.

De auteur

Stefan Brijs werd geboren op 29 december 1969 in Genk (Belgisch-Limburg), waar hij ook jarenlang woonde en naar school ging. In 1990 studeerde hij af als onderwijzer en begon als opvoeder aan zijn vroegere middelbare school te werken. Van 1994 tot 1997 woonde hij in Zonhoven, daarna vestigde hij zich opnieuw in Genk. Sinds 1999 schrijft Stefan Brijs voltijds – hij had op dat ogenblik drie boeken gepubliceerd en verscheidene essays en recensies geschreven voor de boekenbijlagen van *De Morgen* en *De Standaard*. In 2003 verhuisde hij naar Koningshooikt, bij Lier. De publicatie van *De Engelenmaker* betekende Brijs' doorbraak bij een groot publiek.

Bibliografie

- 1997 De verwording (magisch-realistische roman)
- 1998 Kruistochten (polemische essays waarin hij vergeten Vlaamse schrijvers eert)
- 2000 Arend (roman over een misvormde jongen)
- 2001 Villa Keetje Tippel (monografie van Neel Doff)
- 2001 Twee levens (een kerstnovelle)
- 2003 De vergeethoek (bundeling literaire portretten van vergeten Vlaamse schrijvers)
- 2005 De engelenmaker (roman)
- 2006 Korrels in Gods grote zandbak (essays over de schrijvers van Turnhout)
- 2011 Post voor mevrouw Bromley (roman over W.O. I)
- 2012 Honger! Een ode aan de cornedbeef (Bibliofiele uitgave)

Het verhaal

Na een afwezigheid van bijna twintig jaren keert Victor Hoppe terug naar zijn geboortedorp Wolfheim, een dorp dicht bij het Belgisch-Nederlands-Duitse drielandenpunt. Hij heeft een jonge drieling meegebracht waar iets vreemds mee aan de hand is en die hij liefst voor de nieuwsgierige dorpsgemeenschap verborgen houdt. Langzaamaan ontdekt de lezer de voorgeschiedenis van Victor Hoppe, zijn ongelukkige jeugd, zijn autistische eenzelligheid, zijn geloof in de wetenschap én zijn geloof in God. Al deze factoren leiden tot een gruwelijk einde van heel wat personages in het verhaal, niet in het minst van Victor zelf.

Waardering van recensenten

Het boek ontving de Gouden Uil publieksprijs in 2006 en is ondertussen vertaald in 13 verschillende talen en blijft succes hebben. Het verschijnen van de roman 'Post voor mevrouw Bromley' bracht de 6 jaar oude titel terug in de top 10 lijstjes.

“Wie echter de moeite neemt om door te lezen, merkt dat er systeem zit in Brijs’ waanzin en in dat van zijn personages. Hij voelt zich plots als op een achtbaan die zich steeds dieper in de krochten van de menselijke afwijkingen boort.” (*Frank Hellemans in Knack, 12/10/2005*)

“de engelenmaker blijkt dan een roman die brder is dan je aanvankelijk denkt. En die nog veel beter is. Als je op pagina 420 aan het einde van Brijs’ krachttoer bent beland, realiseer je je pas goed hoe veel deze roman overhoop heeft gehaald. (*Arjen Fortuin in NRC Handelsblad, 28/10/2005*)

“Met ‘De Engelenmaker’ schreef Stefan Brijs een sterk verhaal, dat, zonder aan spankracht in te boeten, vragen oproept over de grenzen van geloof en wetenschap, fictie en werkelijkheid, opvoeding en erfelijkheid en dat een inkijk biedt in de duistere spelonken van het menselijk brein. De sobere maar vaak doeltreffende stijl, de neutrale toon, de scherpe observatie en registratie, de nauwkeurige situaering in tijd en ruimte doen sterk aan een journalistieke reportage denken. De confrontatie tussen die realistische stijl en het surreële en groteske karakter van de inhoud levert bij momenten heel sterk proza op.” *Pieter Verstraeten in De Tijd, 12/11/2005*

“De Engelenmaker is een pageturner met een onthutsende finale.” (*Dirk Leyman in De Morgen, 03/05/2006*)

“Het wonderlijke is dat ondanks alle opzichtige symboliek en voorspelbare wetenschapskritiek die als een hinderlijk staketsel door het vlees van de vertelling steekt, de Engelenmaker toch een betoverend boek is, dat dwingens naar een fraaie apotheose leidt.” (*Thomas Vanhest in Vrij Nederland, 05/11/2005*)

Het oordeel van de leeskring

De meeste leden hebben het boek graag gelezen, slechts één haakte af omdat de beschreven gebeurtenissen volgens haar onmogelijk waren. Iedereen was het er over eens dat het geheel zeer kunstig in elkaar gestoken was en boeiend was beschreven, het las zeer gemakkelijk weg. Enkelen probeerden een tweede lezing, maar dat bleek niet echt mee te vallen, de spanning was weg en het boek leverde niets extra op. Het ethische probleem of we alles wat we kunnen ook moeten doen, vond men een meerwaarde. Wel verdenkt men de schrijver ervan dat hij een persoonlijke aversie tegen het katholicisme op een geforceerde wijze kwijt wilde.

Opbouw

Het boek is ingedeeld in drie delen

Deel 1 (p. 7-143)

Victor Hoppe komt aan in het dorp. We horen het geroddel van het dorp en Hoppe neemt Charlotte Maenhout aan om op de kinderen te passen. Daardoor leert de lezer hen kennen door haar ogen, ze worden menselijk. De lezer ziet de hoofdpersoon voorlopig enkel met de ogen van de buitenstaander, hij weet nog niet wat hem beweegt.

Deel 2 (p. 147-311)

Hierin worden geschiedenissen uit het verleden verweven: Victors jeugd als een afgewezen baby en kleuter weggestopt tussen zwakzinnigen of als scholier in een katholieke kostschool. Afwisselend hiermee geeft de schrijver inkijk in zijn professionele loopbaan als wetenschapper, gefascineerd door het klonen.

Deel 3 (p. 315-429)

De tragedie stevent af op zijn noodlottig einde.

Tijd

De schrijver is gul met het geven van exacte data, wat de lezer het gevoel geeft dat het een waargebeurd verhaal betreft. Het kernverhaal speelt zich af tussen 13 oktober 1984 (om 3 uur in de namiddag!) als Hoppe arriveert in het dorp en 21 mei 1989 als de nieuwe Boudewijntoren op het drielandpunt wordt ingehuldigd. Deel twee bestaat volledig uit flashbacks naar Victors jeugdijaren en naar zijn jaren als wetenschapper in Aken eind jaren '70, begin jaren '80.

Op 25 juli 1978 werd in Engeland Louise Brown geboren, de eerste reageerbuisbaby. Op 5 juli 1996 werd het gekloonde schaap Dolly geboren. Het verhaal moest zich wel tussen deze data afspelen.

Plaats en ruimte

Het verhaal speelt vooral in het imaginaire Wolfheim, gelegen in het Duitstalig deel van België vlakbij het drielandpunt, waar Victor Hoppe woont in de Napoleonstrasse 1, zijn geboortehuis. Een drielandpunt is al even imaginair als de heilige drievuldigheid: "En ook al was er niets, het bood houvast. Het drielandpunt was zoals God. De mens werd erdoor aangelokt, maar tegelijkertijd door bedrogen." (p. 334)

Perspectief en verteller

Er is een alwetende verteller die met een afstandelijke stem een bijna journalistiek verslag neerzet. De personages die aan het woord komen zorgen ervoor dat het perspectief steeds wisselt. Dit versterkt het gevoel van naderend onheil bij de lezer.

In deel een kijken we eerst door de ogen van de dorpsbewoners naar de gebeurtenissen en daarna door die van Charlotte Maenhout, waardoor we als lezer dichterbij komen. Pas in deel twee beleven we de gebeurtenissen deels door de ogen van Victor Hoppe en zuster Marthe, maar ook door die van pastoor Kaisergruber en rex Cremer. In deel III horen we opnieuw Rex Cremer, de draagmoeder van de drieling, Lothar Weber en opnieuw Victor Hoppe.

Personages

Victor Hoppe (Victor = overwinnaar / Hoppe heeft een afstotelijk uiterlijk: hij heeft een hazenlip, zijn vlassige baard is rood als het haar van de duivel. Hij is zeer gefocust op de taak die hij zich in het leven gesteld heeft: goed doen, het kwaad bestrijden, leven geven en zijn talenten daarvoor gebruiken. Hij ontwikkelt een enorme werkkraft en bezit nauwelijks sociale vaardigheden of een empatisch vermogen, mede doordat hij leidt aan het syndroom van Asperger. Hierdoor en door zijn jeugdijaren wordt hij door de schrijver nauwelijks verantwoordelijk gesteld voor zijn daden, hoe slecht hij de drieling ook behandelt. Zijn geloof is bepalend voor de manier waarin hij in het leven staat, maar het vertoont een vreemde twist: Volgens Victor neemt God vooral, zonder te geven, hij heeft zijn zoon verraden door hem niet van de kruisdood te redden. Ook Victors vader heeft zijn zoon verraden door hem in een gesticht weg te stoppen. Hij ziet Jezus als een lotgenoot.

Charlotte Maenhout is een gepensioneerde onderwijzeres die op zich neemt om voor de drieling te zorgen en hen les te geven. Zij is de enige die van de kinderen houdt en probeert van hun korte leven nog het beste te maken. Zij is de sympathiekste en meest menselijke figuur in het boek.

Rex Cremer is de stafarts van Victor aan de universiteit. Hij heeft niets kwaads in de zin en toch bewerkstelligt hij het kwaad door nalatigheid of een tekort aan vastberadenheid.

Het dorp is roddelziek, bijgelovig en nieuwsgierig, maar niet slecht. Ze zijn de dokter dankbaar dat hij hun zijn medische kennis ten dienste stelt. De stem van het dorp werkt in het boek als het koor in een Grieks drama.

Pastoor Kaisergruber en zuster Milgitha vertegenwoordigen het opzettelijke kwaad. Ze zijn zelfingenomen, achterbaks, wreed, met een vernis van piëteit eroverheen.

Thema

Daders en slachtoffers
Goed en kwaad
Waarheid en leugen
Geloof en ongeloof
Oordelen en veroordelen én vooroordelen

Motieven

Notenboom : het omhulsel van een noot is het vlees van Christus met de bitterheid van het lijden, de schaal is het hout van het kruis, de pit het innigste wezen van de goddelijke openbaring, die voedt en met haar olie licht geeft. (Uit: Prisma van de symbolen.)
Vliegen: het symbool van duivelse figuren
Het dorp
Duivels en engelen
Straffende God de vader

Stijl

Brijs hanteert een sobere taal met naturalistische toon. Victor Hoppe wordt volledig verklaard vanuit zijn genetische oorsprong: het noodlot van de vader gaat over op de zoon.

Titel

De titel 'De Engelenmaker' bevat heel wat verwijzingen.

1. Engeltjesmaakster is volgens Van Dale: 1. Vrouw die voor geld de verzorging van zeer jonge kinderen, vooral buiten huwelijk verwekt, op zich neemt en ze daarna door stelselmatige verwaarlozing of verkeerde voeding langzaam laat sterven. 2. Onbevoegd aborteuse.
2. Victor noemt zijn zonen naar de drie aartsengelen Michaël, Gabriël en Rafaël

Genre

- Neonaturalistische tragedie rond een actueel thema.

Bewerkingen

Het boek is ondertussen in dertien talen vertaald
Er waren plannen voor een verfilming, maar die zijn op de achtergrond geraakt.

Meer info

<http://www.stefanbrijs.be/>

[http://vorige.nrc.nl/kunst/article1732631.ece/God heeft het nakijken](http://vorige.nrc.nl/kunst/article1732631.ece/God_heeft_het_nakijken)

Discussievragen

Waar gaat dit boek over? Over klonen of over iets anders?

Het boek werpt een ernstig ethisch vraagstuk op, maar toch worden de keuzes van de hoofdfiguren weinig in vraag gesteld. Vind je dit een gebrek? Waarom wel, waarom niet?

De dokter neemt in het boek langzaam de proporties van de duivel aan en toch slaagt de schrijver er in een zekere sympathie voor Victor Hoppe los te maken bij de lezer. Hoe komt dat?

Het boek bevat erg veel symboliek. Stoort je dat of is het een verrijking?

- *Vragen van de schrijver zelf:*

“De Engelenmaker is voor mij bovenal een boek over goed en kwaad en daarbij aansluitend over daders en slachtoffers. Geldt een moord als het ultieme bewijs van het kwaad? Wie verricht er het meeste kwaad: een man die God het nakijken wil geven, zoals Victor Hoppe, of een man die zich God waant, zoals pastoor Kaisergruber? Zijn niet Victors ouders de grootste misdadigers in dit boek? Of de kloosterzusters? Of wat dacht u van Rex Cremer, de professor die Victor opjut uit eigenbelang –een van de verderfelijste drijfveren van de mens- maar hem laat vallen op het ogenblik dat het slecht dreigt af te lopen? Hoort deze Rex Cremer niet aan het kruis genageld? Ik heb hem in elk geval gestraft voor zijn daden. “ (*Stefan Brijs in de Standaard, 24/04/2008*)

- *Vragen van Reijer Kraan voor Boek-delen:*

1 Arjen Fortuin schreef in zijn recensie (*NRC Handelsblad, 28 oktober 2005*) over Victor Hoppe: ‘Je eindigt met een gevoel van diepe sympathie voor een man die je menselijkerwijs zou moeten classificeren als een gevaarlijke gek’. Hoe heeft u dat ervaren?

2 Jaap Goedegebuure noemde het boek in *Trouw* (5 november 2005) ‘een volwaardige horrorroman’ maar toch ‘niet echt verontrustend’. In hoeverre bent u het met hem eens?

3 Hoe denkt u over dokter Hoppes levensvisie: ‘Niets is onmogelijk. Moeilijk misschien wel, maar onmogelijk niet’ (p. 82) ?

4 In hoeverre zijn voor u verhaalfiguren als pastoor Kaisergruber en abdis Milgitha nog realistische personages?

5 Hoe beoordeelt u en hoe verklaart u dat de dood in de roman nooit een natuurlijke maar vrijwel steeds een gewelddadige dood is?

6 Zou het verhaal volgens u sterker of zwakker (oppervlakkiger) zijn geworden wanneer voor het vertelperspectief Victor zelf als ik-verteller was gekozen? Waarom?

7 Zijn u behalve de in de analyse al genoemde voorbeelden nog andere gevallen van karakteriserende namen of bijbelse symboliek opgevallen? Welke?

8 Hoe beoordeelt u de slotscène: als hilarisch en karikaturaal of juist als diep tragisch (om maar twee uitersten te noemen)?

9 Wat is volgens u de functie van deel III, hoofdstuk 12 (p. 428-429)? Zou het naar uw mening ook weggelaten kunnen worden? Waarom wel of niet?